

Sociological analysis of the novel "The Wounded Birds" by Ahmad Al-Saeed Murad based on Lucien Goldman's opinions

Ali Ghahramani¹ , Asgar Babazadeh Aghdam² & Muharram Ghorbani³

1 Corresponding Author, Associate Professor of Arabic Language and Literature, Azarbaijan Shahid Madani University, Tabriz, Iran. Email: a.ghahramani@azaruniv.ac.ir

2 Associate Professor of Arabic Language and Literature in Holy Quran Sciences and Knowledge University, Qom, Iran. Email: Askar.babazadeh@gmail.com

3 PhD student in Arabic Language and Literature, Azarbaijan Shahid Madani University, Tabriz, Iran. Email: m.ghorbani@gmail.com

Article Info	ABSTRACT
Article type: Research Article	Lucien Goldman is a theorist in the field of constructionism of the contemporary era, who has a comprehensive view of the sociological field of texts, and by relying on his approach, it is possible for the researcher to provide a sound analysis in the sociological field of the text. Egyptian writer Ahmed Al-Saeed has left remarkable works for depicting the countless problems, pains and social calamities that his motherland was suffering from. The present research has analyzed the constructionism of the novel "The Wounded Birds" according to Lucien Goldman's sociological perspective with a descriptive-analytical method, and the critical look in the present novel shows that the social situation of the society is tied to Lucien Goldman's sociological theory, since people play a central role in it. The results show that Ahmad al-Saeed explicitly examines the political, social, economic and other categories of society in order to connect his novel with society. The dimension of worldview includes all aspects of the social and political life of the people, and the author, in addition to depicting the lives of different classes, separates them and seeks to express the miseries caused by class differences in different groups of society, including women, and rebukes the aristocracy with a harsh language.
Article history: Received 2024 November 7 Received in revised form 2024 December 19 Accepted 2025 January 1 Published online 2025 January 9	
Keywords: the novel "Wounded Birds" (al-Tuyur al-Jariha), sociological, Ahmad Al-Saeed Murad, Lucien Goldman.	

Cite this article: Ghahramani, A., & Others (2024)., Sociological analysis of the novel "The Wounded Birds" by Ahmad Al-Saeed Murad based on Lucien Goldman's opinions. *Arabic Prose Studies*, 2 (1). 83-99. DOI: <https://doi.org/10.22091/npa.2025.11606.1022>

© The Author(s)
DOI: <https://doi.org/>

Publisher: University of Qom

تحليل سوسيولوجي لرواية "الطيور الجريئة" لأحمد السعيد مراد من وجهة نظر لوسين جولدمان

علي قهرماني^١✉، عسكر بابازاده أقدم^٢ ID و محرم قرباني^٣ ID

١. الكاتب المسؤول: أستاذ مشارك في قسم اللغة العربية وآدابها بجامعة الشهيد مدني بأذربيجان، تبريز، إيران. البريد الإلكتروني: a.gahramani@azaruniv.ac.ir
٢. أستاذ مشارك في قسم اللغة العربية وآدابها بجامعة العلوم والمعارف الإسلامية، قم، إيران. البريد الإلكتروني: Askar.babazadeh@gmail.com
٣. طالب الدكتوراة في قسم اللغة العربية وآدابها بجامعة الشهيد مدني بأذربيجان، تبريز، إيران. البريد الإلكتروني: m.ghorbani@gmail.com

معلومات المقالة	الملخص
نوع المادة: مقالة محكمة	يعد لوسين جولدمان من منظري البنوية وله رؤية شاملة للسوسيولوجي أو علم الاجتماع للنصوص، ومن خلال الاعتراف على منهجه يمكن للباحث أن يقدم تحليلاً سوسيولوجياً سليماً ودقيقاً للنص. ولقد ترك الأديب المصري أحمد السعيد أعمالاً رائعة لتصوير ما لا يحصى من المشاكل والآلام والمصائب الاجتماعية التي كان قد عانى منها وطنه. وإن هذه الدراسة سلطت الضوء على البنائية في رواية الطيور الجريئة من وجهة نظر لوسين جولدمان السوسيولوجية بالمنهج الوصفي التحليلي، وتبين النظرة النقدية في هذه الرواية أن الوضع الاجتماعي للمجتمع نظراً لأن الناس يلعبون دوراً مركزياً فيه مرتبط بنظرية لوسين جولدمان السوسيولوجية. تظهر النتائج أن أحمد السعيد، من أجل الربط بين روايته والمجتمع، يتناول بشكل صريح بنية السياسة والاجتماع والاقتصاد وغيرها من القضايا المتعلقة بالمجتمع. يشمل بُعد الرؤية العالمية جميع جوانب الحياة الاجتماعية والسياسية للشعب، ويفصل المؤلف، بالإضافة إلى تصويره حياة الطبقات المختلفة، ويسعى للتعبير عن المآسي التي تسببها الاختلافات الطبقية في فئات المجتمع المختلفة، بما في ذلك النساء، وقد يوجّه نقدًا حاداً للطبقة الأرستقراطية وفي أغلب الأحيان يلبس راسخ بالإسلام، قدمه كطريقة لإنقاذ البشرية والرؤية العالمية، بطل بروبلمايتك (مجهول)، تجسيد، وكيل عابر (السوسيولوجية)، أحمد السعيد مراد، لوسين جولدمان.
تاريخ الاستلام: ٧ نوفمبر ٢٠٢٤	
تاريخ المراجعة: ١٩ ديسمبر ٢٠٢٤	
تاريخ القبول: ١ يونيو ٢٠٢٤	
تاريخ النشر: ٩ يونيو ٢٠٢٥	
الكلمات الرئيسية:	الطيور جريئة، علم الاجتماع (السوسيولوجية)، أحمد السعيد مراد، لوسين جولدمان.

الاقباس: قهرماني، علي وزملاؤه. (١٤٠٣). «تحليل سوسيولوجي لرواية "الطيور الجريئة" لأحمد السعيد مراد من وجهة نظر لوسين جولدمان». بحوث في الشعر العربي، (١)٢.

صص: ٩٩-٨٣. <https://doi.org/10.22091/npa.2025.11606.1022>

تحلیل جامعه‌شناختی رمان «طیور جریحه» اثر احمد السعید مراد با تکیه بر آرای لوسین گلدمن

علی قهرمانی^۱✉، عسگر بابازاده اقدام^۲ ID، محرم قربانی^۳ ID

۱ نویسنده مسوول، دانشیار زبان و ادبیات عربی دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه شهیدمدنی آذربایجان، تبریز، ایران. رایانامه: a.gharamani@azaruniv.ac.ir

۲ دانشیار زبان و ادبیات عربی دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم، قم، ایران. رایانامه: Askar.babazadeh@gmail.com

۳ دانشجوی دکتری زبان و ادبیات عربی دانشگاه شهیدمدنی آذربایجان، تبریز، ایران. رایانامه: m.ghorbani@gmail.com

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۸/۱۷ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۹/۲۹ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۰/۱۲ تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۱۰/۲۰ کلیدواژه‌ها: طیور جریحه، جامعه‌شناختی، احمد السعید مراد، لوسین گلدمن.	لوسین گلدمن نظریه پرداز حوزه ساخت گرایی دوران معاصر است که دیدگاهی جامع نسبت به جامعه‌شناختی متون دارد و با تکیه بر رویکرد وی امکان ارائه تحلیلی متقن در متن آن برای محقق فراهم می‌شود. احمد السعید نویسنده مصری برای تصویرسازی مشکلات، و مصیبت‌های اجتماعی ای که سرزمین مادری‌اش دچار آن بود، آثار در خور توجهی را از خود بر جای گذاشته است. پژوهش حاضر با روش توصیفی-تحلیلی به بررسی ساخت گرایی رمان طیور جریحه مطابق دیدگاه جامعه‌شناختی لوسین گلدمن پرداخته و نگاه نقادانه در رمان حاضر گویای این امر است که وضعیت اجتماعی جامعه از آنجایی که مردم نقش محوری در آن دارند با نظریه جامعه‌شناختی گلدمن گره خورده است. نتایج حاصله گویای آن است که احمدالسعید جهت پیوند میان رمان خویش با جامعه به صورت صریح به بررسی ساختار سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و دیگر مقوله‌های مربوط به جامعه می‌پردازد. بُعد جهان‌بینی دربردارنده تمامی ابعاد زندگی اجتماعی و سیاسی مردم بوده و نویسنده علاوه بر ترسیم زندگی اقشار مختلف، آن‌ها را از هم جدا و در پی بیان مصائب پیش آمده از اختلاف طبقاتی در گروه‌های مختلف جامعه از جمله زنان بوده و با زبانی تند به توییح طبقه اشراف پرداخته و بیشتر اوقات با اعتقاد راسخ به آیین اسلام آن را راه نجات بشر معرفی نموده و جهان نگری، قهرمان پروبلماتیک، چیزوارگی، فاعل فرافردی، و... که در اتفاقات اسفبار طبقه پرولتاریا در قبال طبقه اشراف و بورژوا بازتاب یافته در این رمان برجسته است.

استناد: قهرمانی، علی و همکاران. (۱۴۰۳). «تحلیل جامعه‌شناختی رمان «طیور جریحه» اثر احمد السعید مراد با تکیه بر آرای لوسین گلدمن». شرپژوهی عربی، ۲(۱). صص: ۹۹-۸۳.

<https://doi.org/10.22091/npa.2025.11606.1022>

© نویسنده گان.

ناشر: دانشگاه قم

(۱) مقدمه

علم جامعه‌شناسی ادبیات، دانشی وسیع و از پیچیده‌ترین علوم میان‌رشته‌ای است که مجموعه‌ای از تفکرات پیرامون ادیب و جامعه وی را دربرمی‌گیرد که از دیرباز مورد توجه محققان بوده و از آنجایی که ادبیات در طول دوران متأثر از اجتماع است «آثار ادبی همواره محصول شرایط اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی جامعه بوده و در هر دوره فلسفه و شیوه خاص آن را متأثر می‌کند» (ستوده، ۱۳۷۸: ۶۹). لوسین گلدمن پژوهشگر حوزه جامعه‌شناسی بعد از لوکاچ به عنوان مشهورترین محقق در عرصه جامعه‌شناسی ادبیات است. از دیدگاه وی فقط نویسنده آفریننده اثر ادبی نیست بلکه طبقات مختلف جامعه خالق آثار ادبی هستند، زیرا فرد برای ایجاد ساختار ذهنی منسجم نیازمند افراد جامعه است و از آنجایی که مردم نقش بسزایی در ادبیات یک کشور ایفا می‌کنند، لذا در آثار ادبی پیوندی عمیق میان جامعه و رمان وجود دارد و نویسنده زندگی اجتماعی، سیاسی و اقتصادی مردم را وارد عرصه نویسندگی خود کرده و از اثنای آن مفاهیم مد نظر خویش را به خواننده انتقال می‌دهد.

«آنچه در اساس، جامعه‌شناسی ادبیات به گسترده‌ترین معنا را از همه شکل‌های دیگر نقد ادبی جدا می‌کند این حکم نظری است که در آفرینش هنری، یک فرد به تنهایی مورد نظر نیست، بلکه اثر، بیان نوعی آگاهی جمعی است که هنرمند با شدتی بیش از اکثر افراد در تدوین آن شرکت می‌ورزد. (گلدمن، ۱۳۷۷: ۶۴) «گلدمن که نظریه هایش را کم و بیش از لوکاچ و ژرار، به عاریت گرفته، معتقد است که بین ساختار ادبیات داستانی کلاسیک و ساختار اقتصادی جامعه‌ای که بنیاد آن مبادله و داد و ستد است، همخوانی وجود دارد و این دو ساختار به موازات یکدیگر تحول پیدا می‌کنند.» (کهنمویی پور، ۱۳۸۹: ۷۹)

احمد مراد در صحنه ادبیات خوش درخشیده و منعکس‌کننده آلام مردم مظلوم جامعه خود است. هر چند رمانش به سبک رئالیستی نوشته شده ولی هرگز نمی‌توان تمام اتفاقات آن را منطبق بر واقعیت‌های اجتماعی دانست. در شکل‌گیری «طیور جریحه» تنش‌ها، احساسات، آرزوها، مختص نویسنده نیست، بلکه نگرش و آگاهی جمعی از ملت مصر در آن دخیل است که از طرفی مقید به فرهنگ اصیل اسلامی هستند و از طرفی ریشه‌هایی از عقاید مارکسیستی در جامعه مصر در حال تبلور است که نویسنده بیش از دیگر هموطنانش آنها را درک نموده و همچنین از نقش محوری مردم در خلق آثار خویش غافل نبوده و به رمان خود صبغه جمعی داده و توأمان با بیان ساده به شرایط زندگی سیاسی، اقتصادی و اجتماعی نیز اشاره نموده است. بنابراین، پژوهش حاضر درصدد است تا به بررسی جامعه‌شناختی رمان طیور جریحه احمد السعید با تکیه بر نظریه ساخت‌گرایی تکوینی لوسین گلدمن بپردازد تا به لایه‌های پنهانی معنا دست یابد. جایگاه ارزنده فرهنگ اسلامی در کل رمان به خوبی مشهود است و تعالیم حیات بخش آن مد نظر نویسنده است؛ وی روش صحابه پیامبر را در اقتصاد و کسب مال حلال شاهد می‌آورد.

(۱-۱) سؤالات پژوهش

- ۱- با توجه به نظریه لوسین گلدمن جهان‌بینی و آگاهی جمعی احمد السعید نسبت به وضعیت اجتماعی مردم جامعه تا چه اندازه در بیان مفاهیم اساسی وی اثرگذار بوده است؟
- ۲- نویسنده برای نمایان ساختن روابط متقابل میان ساختار اجتماعی با محتوای اساسی رمان بیشتر روی کدام بُعد رویکرد گلدمن متمرکز می‌شود؟

۳- بیشترین بسامد جامعه‌شناختی رمان طیور جریحه به کدام یک از ابعاد نظریه لوسین گلدمن ارتباط دارد؟

۱-۲) ضرورت و اهمیت پژوهش

بررسی جامعه‌شناسانه اثر طیور جریحه به عنوان یک رمان جمعی قابل توجه است؛ پژوهش حاضر درصدد است که نشان دهد پیوندی مستحکم میان افکار نویسنده با طرز تفکر جمعی و شرایط حاکم بر جامعه وی وجود دارد، زیرا وی رمان حاضر را با توجه به شرایط جمعی و نحوه زندگی مردم توأم با وضعیت حاکم بر جامعه و فاصله طبقاتی بیان نموده و آنها را وارد متن خود کرده و دردهای آنان را تصویرسازی می‌نماید؛ از این‌رو نظریه ساخت‌گرایی لوسین گلدمن به دلیل دربرگرفتن حوزه‌های مختلف جامعه‌شناسی می‌تواند بستر مناسبی برای بررسی حوزه‌های جامعه‌شناسی در این رمان باشد.

۱-۳) پیشینه پژوهش

بر اساس بررسی‌های به عمل آمده پیرامون آثار ادبی احمد مراد این نتیجه حاصل شد که در زمینه جامعه‌شناسی با کاربری نظریه گلدمن در رمان حاضر، تاکنون پژوهشی انجام نگرفته است. اما در ارتباط با احمد السعید و نظریه گلدمن پژوهش‌های متعددی به صورت جداگانه انجام یافته که در زیر به نمونه‌هایی از آنها اشاره می‌کنیم:

مقاله «تحلیل جامعه‌شناختی رمان "سهم من" با تکیه بر نظریات لوسین گلدمن»، نوشته شروین خمسه و نسرين شیرزاده، سال ۱۳۹۷، فصلنامه تخصص تفسیر و تحلیل متون زبان و ادبیات فارسی. نویسندگان به این نتیجه دست یافته‌اند که از آنجایی که ساختار اجتماعی رمان کاملاً منطبق بر ساختار اجتماعی است، بسیاری از مولفه‌های این روش بر آن منطبق است.

مقاله «تحلیل رمان درازنای شب بر اساس نظریه ساختارگرایی تکوینی لوسین گلدمن»، اثر گلیاری و همکاران، سال ۱۴۰۰، پژوهش‌نامه ادبیات داستانی. نویسندگان به بررسی یافته‌های رمان درازنای شب از منظر جامعه‌شناسی پرداخته و به این نتیجه می‌رسند که سنت، با تمام روشنی‌هایش مناسب نسل جدید و مترقی نیست.

مقاله: بررسی جامعه‌شناختی «رمان اسرار گنج دره جنی» از «ابراهیم گلستان» بر اساس آرای «لوسین گلدمن»، نوشته خرمائی و همکاران، سال ۱۴۰۱، پژوهش‌نامه ادبیات داستانی. نویسندگان به بررسی جامعه‌شناختی رمان اسرار گنج دره ابراهیم گلستان از دیدگاه بازتاب طبقات جامعه ایرانی بر اساس نظریه لوسین گلدمن پرداخته و نقش طبقات اجتماعی را به صورت نمادین بازنمایی کرده‌اند.

مقاله: واکاوی جامعه‌شناختی ادبی در داستان کوتاه «الزیف» بر اساس اسلوب «لوسین گلدمن»، نوشته «محمد رضا خضری و مریم عظمت پناه»، سال ۱۳۹۹، فصلنامه زبان و ادبیات عربی. نویسندگان به بررسی ساختار داستان در دو سطح تفسیری - یعنی دریافت درون متنی و سطح تشریحی پرداخته است و نتیجه می‌گیرند که داستان «الزیف» ثمره جهان بینی و آگاهی جمعی گروهی است که نویسنده به آن تعلق دارد.

مقاله: دفاع از جامعه‌شناسی «رمان نو» نیم‌نگاهی به جامعه‌شناسی ادبیات «لوسین گلدمن» نوشته «محمد جعفر پوینده»، سال ۱۳۷۲، ادبیات روایی و داستانی. نویسنده به نکته اساسی و مهمی اشاره می‌کند که نتیجه اساسی‌تر آن فاصله افکنی بین نظریات پیروان «رمان نو» و ذهنیت است.

پایان‌نامه: ترجمه «رمان طیور جریحه» اثر «احمد مراد»، نوشته «شهریار قنبری»، ۱۳۹۸، کارشناسی ارشد عربی، دانشگاه شهید مدنی آذربایجان: دانشکده ادبیات. از مهم‌ترین نتایج به دست آمده در این پژوهش می‌توان به افشای

حقایق جامعه مصر و ایده خلاق نویسنده در همراهی بعد اجتماعی رمان با ویژگی واقعیت گرایی داستان است که در سرتاسر رمان نمود می‌یابد.

با توجه بر پیشینه حاضر، می‌توان اذعان داشت که تاکنون پژوهشی که به بررسی روابط اجتماعی قهرمان و سایر شخصیت‌های رمان طیور جریحه بر اساس نظریه جامعه شناختی لوسین گلدمن با این سبک و سیاق پردازد، مشاهده نشده است.

(۲) چارچوب نظری

در ادبیات منظور از ساخت گرایی نظامی است که بر پایه زبان‌شناسی استوار است و محقق باید میان دال و مدلول تفاوت قائل شود. «ساخت گرایی تکوینی لوسین گلدمن بر این فرض بنا شده است که رفتار هر انسانی تلاشی است برای پاسخگویی معنادار به وضعیتی خاص، و از این رو گرایش به آن دارد تا میان فاعل عمل و موضوعی که عمل بدان مربوط می‌شود (جهان پیرامون آدمی) تعادل برقرار کند» (گلدمن، ۱۳۷۷: ۳۱۵). هدف اصلی در روش او یافتن پیوندهای متنی (ادبی یا فلسفی) و جهان‌بینی بر پس‌زمینه اقتصادی- تاریخی آنهاست. از این جهت به نظر او برای یافتن پیوندها در تحلیل‌های جامعه‌شناختی ادبیات می‌توان در فرایند شناختی مکمل را تشخیص داد؛ فرایند دریافت و فرایند تشریح. دریافت یعنی روشن کردن ساختار معنادار درونی موضوع مورد بررسی و تشریح یعنی گنجاندن این ساختار معنادار درونی به عنوان عنصر سازنده و کارکردی در یک ساختار بی‌واسطه‌ی فراگیر. «در مرحله دریافت اثر ادبی در ساختار خود اثر درک می‌شود و در مرحله تشریح، اثر را در ساختار اجتماعی، تاریخی و اقتصادی آن جامعه توضیح می‌دهیم» (گلدمن، ۱۳۸۲: ۹۰-۹۱).

برای گسترش محیط فرهنگی جوامع انسانی، از قرن هفدهم تا امروز، عوامل مختل کننده زیادی همچون کلیساها، دولتها، خرافه‌ها، پیش‌داوری‌ها، طبقات اجتماعی و اقتصادی و... تأثیر گذاشته‌اند و در عصر ما چپاول‌گری دول خودکامه، استبداد، تحریفات بسیار خطرناک در ادیان مقدس الهی، فقر و نداری محرومان، مسیر روشنگری و بیداری انسان را تحت الشعاع قرار داده است.

در این رمان مفاهیم و آرای جامعه شناس و فیلسوف غرب لوسین گلدمن که عمری در دانشگاه‌های غرب بوده و صاحب عقاید موثری در جامعه شناسی است، مشهود می‌باشد. لذا در این مقاله دغدغه‌های ذهنی احمد السعید مراد و لوسین گلدمن برای نجات انسان معاصر از جهل و بی‌خبری، خرافه پرستی، استبداد و... پرداخته شده است.

(۳) خلاصه رمان

احمد السعید مراد نویسنده «طیور جریحه»، در سال ۱۹۴۷ در شهر منصوره متولد شد. وی عضو باشگاه نویسندگان مصر و پزشکی حاذق و متدین است که واقعیت‌های اجتماعی و سیاسی ملت خود را با زبانی ساده و دور از هرگونه تکلف و سردرگمی ترسیم نموده است.

نویسنده در این رمان، نابسامانی‌ها، فقر، فساد و بی‌عدالتی و فاصله طبقاتی عصر خود را به صورت ملموس مجسم ساخته و با زبان عامیانه خود، اوضاع و احوال طبقه فرو دست را که در اوج نداری به سر می‌برند، به خوبی تصویرسازی کرده است. نویسنده، در پرداختن به جزئیات، روابط عاطفی و اتفاقات قهرمانان داستان طوری به ایجاد پندار واقعیت پرداخته که انگار مخاطبین ایشان با آن قهرمانان هم جوار بوده و در یک اجتماع انسانی زندگی می‌کنند.

۴) لوسین گلدمن و نقد جامعه‌شناختی

«مهمترین مقوله‌های اساسی و اصولی اندیشه گلدمن عبارتند از: ساختار معنادار مقوله‌ای یا: ساختار ذهنی و پویای نسبتاً متعادل (مارکسیسم و علوم انسانی، ص ۲۳۳)؛ - کلیت یا تمامیت؛ - همسانی نسبی یا جزیی ذهن و عین (فاعل و موضوع شناخت)؛ - جهان‌نگری؛ - آگاهی ممکن؛ - فاعل یا آفریننده فوق فردی؛ - شیء وارگی؛ - همخوانی ساختارها؛ - صورت؛ - دریافت؛ - تشریح» (گلدمن، ۱۳۸۲ش: ۷۲).

«از نظر لوسین گلدمن اندیشه فقط بخشی از واقعیت است یا واقعیتی کاملاً ذهنی نیست، زیرا انسان موجودی کامل و زنده است و به عنوان یک موجود کامل بخشی از مجموعه‌ای است که می‌توان نامش را گروه اجتماعی گذاشت. (کهنمویی پور، ۱۳۸۹ش: ۳۹)

مفاهیم اساسی روش ساختارگرایی گلدمن که در رمان «طیور جریحه» بازتاب برجسته‌ای دارند:

۴-۱) فاعل یا آفریننده فوق فردی

«فاعل‌های فرا فردی که در جامعه زندگی می‌کنند، خانواده، صنف‌های شغلی، انجمن‌ها و گروه‌های دوستان هستند که خالق اصلی آثار ادبی‌اند» (گلدمن، ۱۳۸۲ش: ۱۰۰). در این رمان فاعل‌های فرافردی عبارتند از «تامر، عبدالجلیل، رحاب صبان و دکتر موسی» که در زیر به آن‌ها اشاره می‌شود:

«كَمْ يَلْعَنُ الْفَقْرَ الْمَدْقَعُ الَّذِي يَعِيشُ فِيهِ / مَا إِنَّ تَذَكْرَ الْفَقْرِ الرَّهِيْبِ الَّذِي يَعَانِي مِنْهُ حَتَّى تَعْمُرَ وَجْهَهُ بِالْأَلَمِ وَ ذَهَبَ مَذَاقُ الطَّعْمِ الَّذِي سَرَقَهُ مِنْ فَمِهِ / كَانَ دَوْمًا يَسْأَلُ نَفْسَهُ مَا الْفَرْقُ بَيْنَهُ وَ بَيْنَ الشَّبَابِ الذَّاهِبِ الْآتِي بِالسِّيَارَاتِ الْفَاخِرَةِ؟!» (مراد، ۲۰۰۰م: ۶).

«تامر» فرزند خوش تیپ محمد شرنوبی از ضعف و گرسنگی خود و اعضای خانواده نداشت همیشه در وحشت و از زندگی و ماشین آلات پرزرق و برق اغنیای جامعه همواره در عذاب است. عقده‌های روانی و درونی‌اش، زبان اعتراض‌اش را بر مستکبرین جامعه تیز و دستان وی در ربودن مال ثروتمندان به هر طریق ممکن باز است.

«و ظَلَّتْ هَذِهِ الْأُسْرَةُ تَقَاسِي الْأُمْرَيْنِ وَ كَانَ أَكْثَرُهُمْ مَعَانَاةً وَ إِحْسَاسًا بِالْمَسْئُولِيَّةِ هُوَ عَبْدِالْجَلِيلِ... وَ قَدْ وَرَثَ عَبْدِالْجَلِيلِ عَنْ أَبِيهِ الطَّيْبَةِ النَّاتِمَةَ وَ الْمَسَالَةَ وَ تَقَبَّلَ كُلَّ الظُّرُوفِ وَ الْأَشْيَاءِ بِرُضَا عَجِيبٍ هُوَ أَقْرَبُ لِلْخُنُوعِ وَ الْخُضُوعِ بِشَكْلِ أَكْبَرٍ حَتَّى عِنْدَمَا يَتَعَرَّضُ لِلظُّلْمِ الشَّدِيدِ فِي كَثِيرٍ مِنَ الْمَوَاقِفِ... يَرْمِي بِرَأْسِهِ لِأَسْفَلِ... / وَ أَخِيرًا اسْتَقَرَّ فِي أَحَدِ الْمَطَاعِمِ الشَّعْبِيَّةِ... وَ بِالرَّغْمِ مِنْ أَنَّهُ كَانَ أَكْثَرَ الْعَامِلِينَ بِهَذَا الْمَطْعَمِ تَعَبًا وَ إِرْهَاقًا إِلَّا أَنَّهُ كَانَ أَقْلَهُمْ رَاتِبًا وَ قَدْ يَكُونُ السَّبَبُ الرَّئِيسِي فِي هَذَا أَنَّهُ أَصْبَحَ مِنَ الْمَعْرُوفِ عَنْهُ أَنَّهُ يَقْبَلُ بِأَيِّ شَيْءٍ وَلَا يُعَارِضُ أَيَّ مَخْلُوقٍ فِي أَيِّ أَمْرٍ» (احمد السعید مراد، ۲۰۰۰م: ۲۳-۲۲).

«عبدالجلیل» پسر بزرگ خانواده شرنوبی، مطیع، صبور، پرکار، و با تن رنجورش سر به زیر است و بر کسی از جامعه معترض نیست و شکایتی ندارد. از دسترنج وی صاحبان رستوران، پزشکان، پرستاران اخاذی می‌نمایند و اندک طعامی که با رنج فراوان به خانه می‌آورد، اعضای خانواده را سیر می‌کند.

«ابراهیم ژورنالچی» از طبقه متوسط جامعه مصر، فرد آینده‌نگری است که برای پیروزی قهرمان پروبلماتیک رمان تلاش مداومی داشته و حامی حمدیه بوده است.

«رحاب صبان» دختر سعد صبان از خانواده‌ای مرفه است که بر خلاف پدرش به فکر جمع‌آوری ثروت بیشتر نیست؛ بلکه با بیماری خطرناکی که دارد سعی می‌کند در عمر کوتاه خویش، به یاری نیازمندان بشتابد.

«دکتر موسی» نماد انسان‌های مقدس‌مآب و ریاکار است که خود را مقید به دستورات دینی می‌داند ولی از سوی دیگر ظلم در حق دیگران را جایز دانسته و برای ارضای نفس سرکش خود هر عمل زشتی را در فرصت مناسب به انجام می‌رساند.

احمد مراد در اجتماع خود اتفاقات تلخ طبقه مستضعف را در کنار بالادستان به صورت عینی از نزدیک دیده و لمس کرده، گویا از طبقه متوسط جامعه بیش از دیگران واقعیت‌های تلخ ملت خویش را درک کرده است. با نگرارش تند و آتشین خود در رمانش زبان اعتراض خود را بر ثروتمندان و پزشکان بی‌تعهد باز کرده و برای نجات توده مستمند به چاره اندیشی افتاده است.

با بررسی قسمت‌های ذکر شده از این رمان چنین دریافت می‌شود که فاعل‌های فرافردی در این رمان شخصیت‌هایی هستند که محور اصلی داستان حول آن می‌چرخد.

۴-۲) ساختار معنادار مقوله‌ای یا ساختار ذهنی و پویای نسبتاً متعادل

احمد مراد در شیوه بیان ساختار رمان «طیور جریحه» بر موقعیت‌های اجتماعی و تاریخی مصر توجه بیشتری داشته است. «گلدمن به رغم امتیازهایی که به مفهوم فاعل فوق فردی (جمعی) می‌دهد، تحول رمان را به موازات سرنوشت فرد در جامعه سرمایه‌داری بررسی می‌کند و سه مرحله را متمایز می‌سازد. مرحله اول: سرمایه‌داری آزاد که با خیزش فردگرایی مبتنی بر اصل آزادی عمل (آزاد گذاری) و اقدام و ابتکار فردی مشخص می‌شود. مرحله دوم: پیدایش سرمایه‌داری انحصارها در اواخر سده نوزدهم و اوایل سده بیستم که حذف هرگونه اهمیت اساسی فرد و زندگی فردی در درون ساختارهای اقتصادی و در نتیجه در مجموعه زندگی اجتماعی را در پی دارد. مرحله سوم: تکامل نظام‌های دخالت دولتی و ساخت کارهای تنظیم خودکار که به حذف هر نوع ابتکار فردی یا گروهی می‌گرایند. این زمان پیدایش سرمایه‌داری سازمان یافته دولتی و جامعه دستکاری شده است» (گلدمن، ۱۳۸۲: ۱۲۹).

نویسنده با توجه به اینکه عمری در طبابت و درمان جامعه مصر با آحاد اجتماعی متفاوتی برخورد داشته است، کوشیده است اثری واقعگرا خلق نماید که اوضاع اسفناک اجتماعی عصر خود را در آن تصویر سازی کند. طیور جریحه عنوان با مسمایی است بر نویسنده که از طرفی احساسات و مبارزات نویسنده با حاکمان جور و فئودال‌ها در آن تبلور یافته و از جهتی دیگر سیمای عصر نویسنده و شرایط بسیار وخیم دردمندان در آن ترسیم شده است.

۴-۳) شیء وارگی

«شیء وارگی فرآیند جایگزینی مناسبات میان انسان‌ها با مناسبات میان اشیاء را بیان می‌کند. تبدیل محصول کار و نیروی کار به کالا، این فرآیند را ممکن می‌سازد، ارزش مبادله به چیرگی کامل بر ارزش مصرف می‌رسد، به ویژه در شکل معادل عام، یعنی پول.» (گلدمن، ۱۳۷۷: ۲۹۲)

شارع واحد من مسيرتها... / شعرت رحاب بشعور جارف انتابها. شعرت كأنها قد انتقلت من كوكب لآخر ومن

عالم لسواه...» (مراد، ۲۰۰۰: ۱۰۸)

نمونه بارز پدیده شیء‌وارگی در رمان «طیور جریحه» کتاب امانتی جنایات و مکافات داستایوفسکی است که «ابراهیم ژورنالچی» به حمدیه داده است تا بعد از خواندنش آن را به کتاب فروشی دکه برگرداند. محرومیت‌های اقتصادی اعضای خانواده شرنوبی، عوامل اصلی شیء‌وارگی‌شان در مناسبات اجتماعی آنهاست.

«واستقلت سیارتها بألوانها الزاهية وبدأت السؤال عن عنوان حمدية/ وکان کل من یرد علیها بتفحصها ویتفحص سیارتها بتعجب شدید ما الذي أرسل هذه السنيورة الى هذه الخرابه ؟/ بدأت رحاب في السير إلى المنطقة التي أشاروا عليها..»

۴-۴) جهان‌نگری (جهان‌بینی)

گلدمن جامعه‌شناس فرانسوی در ساختارگرایی تکوینی معروف خود جهان‌بینی را اساسی‌ترین مفهوم می‌شناسد. «جهان‌نگری مجموعه‌ای از اندیشه‌هاست که در اوضاعی معین بر گروهی انسان‌ها که در موقعیت اقتصادی و اجتماعی همانندی به سر می‌برند، یعنی بر طبقات اجتماعی، تحمیل می‌شود.» (گلدمن، ۱۳۸۲ش: ۲۵۱).

نویسنده به نمایندگی از طبقه پزشکان، البته از طرف طبقه درمان منصف، در فکر اصلاح نهادهای بی‌تعهد است. آرزو دارد مستضعفین جامعه از مزایای بیمه‌های دولتی به نحو مطلوب بهره‌مند برده و عموم پرستاران و پزشکان بر تعهداتشان پایبند گردند.

«كان يظن أنه بعد مرور شهر من التئام جرح العملية أنه سيتعافى ويعود لسابق عهده ويمكنه البحث عن عمل من جديد ولكن .. فبالرغم من التئام جرحه تماما إلا أنه كل يوم يشعر بوهن أكثر من السابق له..» (مراد، ۲۰۰۰م: ۱۴۱).

با توجه به بُعد جهان‌نگری گلدمن درمی‌یابیم که نویسنده با جهان‌نگری خویش و گریز زدن به مساوی بودن خدمات دولت برای همگان؛ اشاره به عدم بهره‌مندی قشر فرودست از خدمات دولتی نموده و در صدد اصلاح است.

۴-۵) آگاهی ممکن (آگاهی طبقاتی)

احمد السعید در نقل اتفاقات دو طبقه سرمایه‌دار و کارگر در شهر قاهره، افکار و باورهای دینی و رفتار و علایق و سلیقه‌های آنان را با مهارت خاصی تصویر سازی می‌نماید.

«بدأ صداد غريب يغلف رأس حمدية شعرت بأنها على حافة كارثة فعلية وللأسف لا تدرك أبعادها ولا يمكنها الوقوف أمامها .. ثقة أخيها توحى بشيء غريب .. لهذا لم تجد بد من أن تسأله قائلة .. اذا فلتخبرني كيف أقنعت رجال الأعمال بها فعلوا ..» (مراد، ۲۰۰۰م: ۱۵۹).

نقاط حساسی که ساختار معنادار رمان را روشن می‌کند، در تحلیل گلدمن به دقت مشخص شده است و مبنای مشترک سه نوع اساسی را تشکیل می‌دهد که لوکاج پیشتر بیان کرده است.

۱- رمان ایده آلیسم انتزاعی که آگاهی قهرمان آن، در مقایسه با پیچیدگی جهان بسیار محدود است. ۲- رمان روان‌شناختی که قهرمانی منفعل دارد و آگاهی این قهرمان چنان گسترده است که سازش با جهان را بر نمی‌تابد. ۳- رمان آموزشی خود بازدارندگی آگاهانه، خودبازدارنده‌ای که نه راه تسلیم دارد و نه ناامیدی (گلدمن، ۱۳۷۷ش: ۲۲۶).

بر این اساس والدین قهرمان پروبلماتیک طیور جریحه شرنوبی و همسرش و عبدالجلیل تأثیر چندان قابل توجهی در ساخت آفرینی روابط جمعی انسانها در شهر قاهره را ندارند. همچنان که تاجران قاهره تأثیر چشمگیری ندارند. لذا

طبقه متوسط شهر قاهره از جمله حمدیه، خود نویسنده، رحاب صبان، ابراهیم ژورنالچی را باید از کسانی بدانیم که در تحول تاریخی نقش اساسی و موثر دارند.

هر چند رمان طیور جریحه و اتفاقات آن بیشتر از منظر مطالعات جامعه‌شناسی قابل بررسی است، ولی از حالات روحی و روانی «حمدیه» قهرمان داستان در شکست عشقی‌اش نمی‌توان چشم پوشید. وی در مبارزه با جهل و تضاد طبقاتی و بی‌عدالتی جامعه خود، در ایام تحصیلات دانشگاهی، شیفته دکتر موسی می‌گردد. متأسفانه مرد ریاکار ضربات روحی شدیدی را بر این دختر معصوم وارد می‌کند.

۴-۶) ساختار معنادار

احمد مراد تلاش کرده اثری واقع‌گرا خلق نماید که اوضاع اسفناک اجتماعی زمان خویش را به تصویر کشد. عنوان زیننده «طیور جریحه» برای تصویرسازی جریان‌ات طبیعی و پرستاران بیرحم جامعه، فنودال‌ها و زمین‌داران بزرگ، کارگران مستضعف، بی‌خانمان‌های شهر قاهره از طرفی بیانگر مبارزات سیاسی و اجتماعی و تعهد کاری وی را بیان می‌کند و از طرفی دیگر اوضاع بد و ناگوار شهر قاهره محل زندگی نویسنده، در آن تبلور می‌یابد.

کتاب درباره جامعه‌شناسی رمان، گلدمن می‌گوید: «خلاقیت ادبی خلق دنیایی است که ساختارش مشابه ساختار اصلی واقعیتی اجتماعی است که در بطن آن، اثر ادبی به وجود آمده است» (کهنمونی، ۱۳۸۹: ۷۰).

«فجأة تبدلت الشوارع إلى خنادق ضيقة عجیبة مليئة بثستي أنواع القاذورات ومرة واحدة تبدل البشر - من كائنات تعرفها إلى أخرى دهشت برؤيتها الأطفال مغبري الوجوه تحوم حولها كائنات صغيرة لم تتعرف منها سوى على الذباب من بين خمسة أنواع أخرى» (مراد، ۲۰۰۰م: ۱۰۸).

۴-۷) فرم (شکل، صورت)

نویسنده رمان «طیور جریحه» شکل زندگی طبقات اجتماعی شهر قاهره را با آرزوها و احساسات و درد هایشان آشکار می‌سازد. در مناسبات شخصیت‌های رمان با جامعه پیوندهای اجتماعی ظاهر می‌شود که به هم متصلند. هر چند اعمال زیاده خواه ملاکین و تجار قاهره و جمعی از پزشکان بی‌تعهد باعث ایجاد خصومتی بنیادین در طبقات مختلف جامعه می‌شود. تا جایی که در توالی این اعمال ناپسند انسانی شاهد اعمال حماسی واقعی می‌شویم. مثلاً ابراهیم ژورنالچی که از طبقه متوسط جامعه است یاور دانشجوی درمانده‌ای چون «حمدیه» است. این تضادهای عملی شخصیت‌ها در مخاطبین شورانگیزی خاصی دارد.

«تعارض را نمی‌توان تثوریک به چنگ آورد. اگر به صورت و فرم فکر کنیم و بکوشیم به این الفاظ معنا بدهیم، تنها معنایی که درمی‌آید این است که فرم و صورت ساده‌ترین شیوه برای نیرومندترین و ماندگارترین بیان است» (رضایی، ۱۳۸۸: ۱۸۰).

۴-۸) فاعل و موضوع شناخت (همسانی نسبی یا جزئی ذهن و عین)

از جامعه‌شناسان معروف مغرب زمین لوکاج که استاد لوسین گلدمن شناخته می‌شود، «تحلیل‌هایی واقعی را تدوین می‌کند که راهگشای مجموعه‌ای گسترده از ساختارهای ذهنی و روانی است... لوکاج ساختارهای ذهنی را به صورت واقعیت‌های

تجربی در نظر می‌گیرد، واقعیت‌هایی که گروه‌های اجتماعی و به ویژه طبقات اجتماعی آن‌ها را در جریان تحول پرورده‌اند» (گلدمن، ۱۳۷۷ش: ۶۸).

نویسنده طیور جریحه با مقوله‌های ذهنی مطرح شده در رمان توانسته است رابطه‌ای متقابل با مخاطبین خود برقرار سازد. جریانات تاریخی، روحی و روانی شخصیت‌های صدر اسلام و احساسات آنان به نوعی با آگاهی ممکن طبقات اجتماعی شهر قاهره و سایر مخاطبین رمان به ارتباط متقابلی می‌انجامد که اتفاقات عینی تر می‌شود، امکان عمل مخاطبین واقع‌گرا چنان متأثر می‌شود که عدالت طلبی اجتماعی، آزاد خواهی، نوع دوستی، مبارزه با فساد در ایشان تقویت می‌شود، و آن «تیپ‌سازی‌ای» که مد نظر لوسین گلدمن است در ساختار رمان تقویت می‌شود و فردیت اشخاص داستان در زیر چیرگی حرکت اجتماعی و تاریخی و نیز «صورتبندی اجتماعی» کمرنگ‌تر می‌شود.

۴-۹) همخوانی ساختار

گلدمن در کتاب جامعه‌شناسی رمان می‌گوید: «تشابه ویژگی برخی از آثاری که همزمان نوشته شده‌اند ناشی از این است که ساختارهای یک اثر ادبی با ساختارهای فکری برخی از گروه‌های اجتماعی که در همان زمان زندگی کرده و تجربیات مشترکی کسب کرده‌اند، مشابهت دارد ولی نویسنده در خلق دنیای تخیلی این آثار که غالباً متفاوت از یکدیگرند، آزادی کامل دارد. نویسنده موفق کسی است که در زمینه‌ای خاص اثری خلق کند که ساختار دنیای تخیلی آن با ساختار جامعه‌ای که مجموعه یک گروه اجتماعی در چهار چوب آن قرار می‌گیرد همگون یا تقریباً همگون باشد» (کهنمویی پور، ۱۳۸۹ش: ۷۰-۷۱).

مهارت پزشکی نویسنده، باعث شکل‌گیری داستانی رئالیستی و مؤثر شده است؛ داستانی که از جهات بیشتری می‌توان آن را بررسی نمود ولی در بیان ارزش‌های پنهان اجتماعی و قانون‌های رایج عصر نویسنده وی تنها نیست. هر چند گزارشگر طبقات واقعی جامعه، خود احمد مراد است ولی منش دوگانگی بورژوازی و ضد بورژوازی را جامعه، به او یاد آوری می‌کند و در این جاست که ساختار رمان با ساختار جامعه پیوندی همگون کسب می‌نماید، به گونه‌ای که شباهت‌ها در واقعیت‌های اجتماعی و رمان بیشتر می‌شود.

بررسی رمان طیور جریحه بر اساس اسلوب لوسین گلدمن: رمان «طیور جریحه» به عنوان یک داستان نظاممند و دارای ساختار معنادار در دو سطح جداگانه ۱- سطح تفسیر و دریافت. ۲- سطح تشریح مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۴-۹-۱) سطح دریافت

در این مرحله برای بررسی اثر ادبی ابتدا موضوع محوری نویسنده که در آن تبحر یافته و زبان‌زد شده است بیان می‌شود که در این میان بر عنصر شخصیت تأکید بیشتری صورت گرفته است. زیرا «شخصیت را باید مهمترین عنصر در ساختار روایی قلمداد کرد که ساختمان داستان براساس آن بنا می‌شود» (معروف و خزلی، ۱۳۹۵: ۲۱۵).

احمد السعید مراد بیماران ضعیف و بی‌پول جامعه که مدام به دنبال درمان هستند و هیچ حمایتی از آحاد اجتماعی و طبقه حاکم ندارند را به «پرندگان زخمی» تشبیه نموده است.

۴-۹-۱-۱) عنصر مکان

مکان در این رمان نامحدود است و نویسنده خود را مقید به مکانی خاص قلمداد نمی‌کند و جهت تسهیل دریافت مفاهیم مدنظر خویش برای خواننده در یک مکان ساکن نمی‌ماند و در رمان مکان پریشی خلق می‌نماید.

در شهر قاهره محله‌های کپرنشین با کوچه‌های تنگ و باریک و پر از زباله و خانه‌های نامناسب به شیوه‌ای هنرمندانه و جذاب از زبان نویسنده تصویر سازی شده است.

« و بعد شارع واحد من مسیرتها .. شعرت رحاب بشعور جارف انتابها .. شعرت كأنها قد انتقلت من کوکب لآخر ومن عالم لسواه فجأة تبدلت الشوارع إلى خنادق ضيقة عجیبة ملیئة بشتی أنواع القاذورات» (مراد، ۲۰۰۰م: ۱۰۸-۱۰۹)

۴-۹-۱-۲) عنصر زمان

اتفاقات مهم رمان، در روزهای گرم و نفس گیر و شب‌های فلاکت بار برای عبدالجلیل و مادر نابینایش بیانگر حساسیت خاص این عنصر داستانی در بوجود آوردن پیوندهای اجتماعی و روحی و روانی خاص برای انسانهاست. «برای آن که خواننده بتواند شخصیت‌ها را واقعی ببیند، لازم است به هنگام خواندن اثر باور کند که شخصیت‌ها در زمان و مکان واقعی به سر می‌برند. نویسنده وقتی مکانی را توصف می‌کند باید خواننده را با خود به آنجا ببرد و تصویری روشن و قانع کننده از آن مکان را در پیش روی خواننده قرار دهد» (شکری، ۱۳۸۶: ۲۴۳).

۴-۹-۱-۳) زاویه دید

نویسنده رمان «طیور جریحه» در نگارش آن زاویه دید سوم شخص مفرد را انتخاب کرده است. گرفتاری‌های طبقه محروم جامعه در قبال عشرت طلبی‌ها و ظلم طبقه مرفه جامعه با زبان صریح و ساده چنان ماهرانه بیان شده است که مخاطب احساس می‌کند نویسنده توانمند بالاتر از این طبقات در افقی برتر قرار گرفته و همه رفتار و عملکرد آنان را در جامعه به خوبی و روشنی رصد می‌کند.

«در سطح جهان، بسیاری از نظریه پردازان، منتقدان و نویسندگان بر این اعتقادند که مهمترین عنصر روایت، زاویه دید آن است و زاویه دید نه تنها کل ساختار داستان، بلکه ساختار پلات را به نوعی تحت نفوذ خود در می‌آورد» (بی نیاز، ۱۳۸۷: ۲۹۱)

۴-۹-۱-۴) درون مایه یا مضمون (theme)

دنیای وارونه طبقات اجتماعی مصر، در پیچ و تاب گرایش‌های غیر دینی این کشور اسلامی، هزاران حکایت نانوشته‌ای دارد که نویسنده به جهت اصلاح امور اجتماعی و فرهنگ سازی لازم و رفع خرابی‌های موجود در جامعه با تمام توان خود، برای بیداری طبقه فرو دست جامعه، به شورانگیزی می‌پردازد؛ مخاطبین اثر خویش را در تقابل با طبقه حاکم و بورژوازی جامعه قرار می‌دهد و بیشتر به فکر اصلاح امور اجتماعی عصر خویش است.

«درون مایه داستان‌های رئالیستی پرداختن به موضوعات روز جامعه و مسائل مربوط به عموم مردم، اعم از اجتماعی، اخلاقی، سیاسی، فرهنگی و اقتصادی است. نویسنده با طرح این گونه مسائل خواننده را به اصلاح آن فرا می‌خواند. در داستان‌های رئالیستی حوادث تصادفی و دور از واقعیت رخ نمی‌دهد» (رنجبر و همکاران، ۱۳۹۷: ۶).

۴-۹-۱-۵) شخصیت

«حمدیه» قهرمان رمان طیور جریحه، شخصیت پرولماتیک است که با وجود ضعف شدید در خانه بی‌پناه شرنوبی در سایه تلاش روز افزون و علاقه شدیدش به دانایی از سایر اعضای خانواده پیشی گرفته و پایگاه اجتماعی خویش را ارتقا داده و با تحصیلات عالی‌اش در گروه طبقه متوسط قرار می‌دهد.

«عبدالجلیل» برادر بزرگ حمدیه با سکوت در برابر ناملایمات جامعه، با کار بیشتر و مزد کمتر آب در آسیاب سرمایه داران ستم پیشه می‌ریزد. نویسنده در بیان رفتارهای وی گویا قصد شوراندن توده‌های مستضعف بر ضد مستکبرین را دارد.

«تامر» برادر قهرمان داستان، از جامعه و مستکبرین آن عقده‌هایی بی‌شمار دارد که شب و روز در پی آن است تا به هر طریق ممکن از متمولین جامعه اخاذی نماید هم رفع جوع کند و هم پاسخی برای نداری و عقده‌های درونی خویش بیابد.

اینکه نویسنده نام مادر حمدیه را نیاورده است، دلیلی خاص دارد. جنس مونث و آن هم از طبقه ضعیف جامعه که نقشی در بیداری و فرهنگ سازی ندارد، اسمش در کل داستان بیان نشده است. این امر از اندیشه‌ها و گرایش‌های مارکسیستی نشأت گرفته است. برخورد و نگرش این چینی، در بین نویسندگان مارکسیستی به کرات دیده می‌شود. در تغییرپذیری و ایجاد بسترهای فرهنگی مفید و موثر نقش زن در اجتماع نامحسوس و گاهی غیرممکن تلقی می‌شود. «شخصیت در اثر روایی یا نمایشی، فردی است که کیفیت روانی و اخلاقی او در عمل و آنچه می‌گوید و انجام می‌دهد، وجود داشته باشد. خلق چنین شخصیت‌هایی به وسیله نویسنده برای معرفی و شناخت به خواننده در حیطه داستان را شخصیت پردازی می‌گویند» (میرصادقی، ۱۳۸۶: ۵۲).

«زینب» دوست هم سطح و فقیر «حمدیه» در دانشگاهی است که محل تحصیلشان است. رفتارها و احساسات و علایق و نیازهای اجتماعی این دو خیلی به هم نزدیک می‌باشد.

۴-۹-۱-۶) طرح و پیرنگ

شروع رمان با فضای کار و تلاش منطقه غمره قاهره و فضای وهم آلود کارگران و بیچارگان و گرسنگان دزد جامعه (تامر و پسر بچه خردسال) نشان از عقده‌های دل نویسنده دارد. نویسنده‌ای که با علم پزشکی، تاریخی و ادبی خود، گرایشی هم به مکتب مارکسیستی در او هست. علت اساسی مشکلات اقتصادی جامعه را در زورگویی فئودال‌ها و مستکبرین جامعه و سکوت ذلت بار مستضعفین می‌شناسد.

«پیرنگ در داستان‌های رئالیستی به گونه‌ای است که حوادث با رابطه‌ای منطقی به هم مرتبط می‌شوند و هر حادثه از حادثه پیشین خود نشأت می‌گیرد. این داستان‌ها دارای پایانی مشخص‌اند، حوادث در آنها گره‌گشایی می‌شوند و در پایان داستان از عامل تصادف استفاده نمی‌شود» (مونت گومری، ۱۳۷۳: ۳۶۶).

۴-۹-۱-۷) موضوع

تشبیه انسان به پرنده، از حیث اوج گیری عارفانه و عاشقانه، نظم، زیبایی، قناعت و مفاهیمی دیگر از دیرباز در انتخاب نویسندگان داستان‌های کوتاه و بلند بوده و از این به بعد هم خواهد بود. منتهی شکل پلات‌ها، زمان و فضای داستان‌ها و مهارت خود نویسندگان، در پیچه‌های امید و ادراک را به دنیای ناشناخته و پیچیده ما انسان‌ها خواهد گشود. به یقین انتخاب موضوع رمان یکی از نقاط قوت احمد السعید مراد است.

«گفته می‌شود بعضی از موضوعات در رمان‌ها و داستان‌های کوتاه و بلند پرشماری نوشته شده‌اند و دیگر حرف تازه‌ای در این باره وجود ندارد. این دیدگاه امروز از سوی صاحب نظران منسوخ شمرده می‌شود؛ زیرا با نوآوری‌ها، پی

رنگ های جدید، بازی با زمان و به طور کلی گرایش منطقی به تکنیک محوری می تواند روایت های کاملاً جدیدی از موضوع ها ارائه داد» (بی نیاز، ۱۳۸۷: ۵۱).

۴-۹-۲) سطح تشریح

شرایط اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی جامعه مصر در رمان با الگوی لوسین گلدمن مورد بررسی قرار می گیرد. در هنگام تحریر رمان جامعه مصر دارای طبقه وارونه و مجزا می باشد که هر کدام با شرایط و رفتارها و دغدغه های اجتماعی ویژه خود هستند.

۱. طبقه ندار و بی خانمان جامعه که متشکل از کارگران و کشاورزان کم بهره ای است که سخت کار می کنند و از دسترنج آنان دیگر طبقات جامعه بهره جویی می نمایند.

۲. طبقه متوسط مصر که شامل کارمندان، پزشکان، تاجران خرده پا هستند و به نوعی تحت تسلط بیگانگان قرار دارند.

۳. طبقه مرفه اشراف جامعه که شامل زمین داران بزرگ و بورژواهای کلان هستند و با هزاران ترفند چنگ در دسترنج مستضعفین و کارگران دارند.

فقر اقتصادی و طبقات محروم مصر، شدت باج خواهی طبقه پزشکان جامعه، شرایط اجتماعی و سیاسی ناکارآمد حاکمان عصر نویسنده، وی را مجبور ساخته است که زبان به اعتراض گشاید. در واقع طبقات و شرایط جامعه، زبان نویسنده را تیز و گزنده ساخته است تا نابسامانی ها فروکش نماید؛ مخاطبین رمان شور انگیزی لازم را در برابر حاکمان جور و فئودال مرام های خون خوار داشته باشند.

«.. هل تقصد بالصید الكبير رحاب نفسها؟! .. لأول مرة يخونك ذكائك أيها الداهية .. هل تعلم من أنت ومن هي رحاب؟! .. إنها تتعامل معنا لأننا من الفقراء والمساكين الذين يجب أن تتعطف وتكرم عليهم بالاحسان والصدقة ..»

«ساخت گرایي گلدمن، نویسنده را دست پرورده تولیدات فرهنگی جامعه می داند و فردیت او را با جبر گرایي اجتماعی از میان می برد. بیان می کند این تاریخ و جامعه است که اندیشه های افراد را صورت بندی می کند و فرد بی آنکه بداند از آنها پیروی کند» (تسلیمی، ۱۳۹۰: ۱۶۶)

۵) نتیجه گیری

با بررسی رمان «طیور جریحه» احمد السعيد مراد طبق نظریه لوسین گلدمن نتایج ذیل حاصل شد:

در این رمان سیمای استکبار ستیزی، عدالت طلبی، علم تجربی و دانش تاریخی نویسنده به وضوح دیده می شود. مخاطبین درخوانش آن در می یابند که طبق آرای لوسین گلدمن، نویسنده یکی از تولیدات فرهنگی و اجتماعی جامعه مصر است؛ بدون آنکه متوجه شود از تعالیم اجتماعی عصر خود تبعیت می کند. نویسنده رمان «طیور جریحه» در دو جبهه متفاوت با مستکبرین جامعه، ریاکاران و منافقان و حاکمان بی تعهد معاصر کادر درمان خون آشام شهر قاهره در ستیز است. او چون مقید به دستورات دین مبین اسلام است پیروی از پیامبر رحمت و صحابه گرامی اش را برای تمامی مخاطبینش واجب می داند. از جهتی دیگر چون گرایش های مارکسیستی در جامعه مصر و ریشه هایی برای شکل گیری یافته است و طرفداران خاصی دارد، نویسنده بدون آن که بفهمد از طبقات جامعه و گرایش های آنان بی تاثیر نیست.

عقده‌های روانی تامر در اخاذی از ثروتمندان جامعه، پدیده شیء وارگی در فروش اعضای بدن عبدالجلیل برای درمان مادرش موارد قابل ذکر آموزه‌های مارکسیستی است که با آرای لوسین گلدمن مطابقت دارد. جهان بینی‌ای که نویسنده در تحریر رمان، بر طبقات اجتماعی مصر، عقاید و گرایش‌هایشان و احساسات و عواطف آن‌ها توجه داشته، همان جهان‌بینی است که الگوی گلدمن است.

جذب جمع‌کنی از مخاطبین ادب دوست جهان برای خوانش رمان‌هایی از این دست، نقطه عطفی است برای پیوندهای عاطفی، اجتماعی، اخلاقی و اقتصادی انسان‌ها اعم از ثروتمندان، کارگران، پزشکان، پرستاران و دانشجویان که در کل لوسین گلدمن آن‌ها را در سه طبقه اجتماعی (۱- طبقه بورژوا اعم از زمین‌داران بزرگ و مستکبرین جامعه ۲- طبقه متوسط که جمع دانشجویان و معلمان و پزشکان و... را شامل می‌شود. ۳- طبقه فرودست جامعه که از بی‌خانمانها، کارگران و کشاورزان کم بهره جامعه تشکیل می‌شوند).

منابع و مآخذ

- بی نیاز، فتح الله (۱۳۸۷ ش). درآمدی بر داستان نویسی و روایت نویسی، تهران: انتشارات افراز.
- تسلیمی، علی (۱۳۹۰ ش). نقد ادبی (نظریه‌های ادبی و کاربرد آنها در ادبیات فارسی)، تهران: انتشارات کتاب آبه.
- خمسه، شروین و شیرزاده، نسreen (۱۳۹۷ ش). تحلیل جامعه شناختی رمان «سهم من» با تکیه بر نظریات «لوسین گلدمن» تفسیر و تحلیل متون رمان و ادبیات فارسی، دوره ۱۰، شماره ۳۶، صص ۱۶۱-۱۷۹.
- رنجبر، سمیرا (۱۳۹۷ ش). «بررسی مقایسه‌ای شطرنج باز اثر «تسویگ» و چشم‌هایش «بزرگ علوی» از منظر رئالیسم»، پایان نامه کارشناسی ارشد، استاد راهنما: محمد حسین حدادی، دانشکده زبان‌های خارجی: دانشگاه تهران.
- ستوده، هدایت الله (۱۳۷۸ ش). جامعه‌شناسی در ادبیات فارسی، تهران: آوای نور.
- شکری، فدوی (۱۳۸۶ ش). واقعیت گرایی در ادبیات داستانی معاصر، تهران: انتشارات نگاه.
- قنبری، شهریار (۱۳۹۸ ش). «ترجمه رمان طیور جریحه از احمد السعید مراد»، پایان نامه کارشناسی ارشد؛ استاد راهنما: علی صیادانی، استاد مشاور: عبدالاحد غیبی، دانشگاه شهید مدنی آذربایجان.
- کهنمویی پور، ژاله (۱۳۸۹ ش). نقد جامعه شناختی و لوسین گلدمن، تهران: انتشارات علمی و فرهنگی.
- گلدمن، لوسین (۱۳۷۵ ش). بورژوازی مسیحی و روشنگری لوسین گلدمن، مترجم: شیوا (منصوره) کاویانی، تهران: چاپ بنیاد جانبازان، نشر: انتشارات فکر روز.
- گلدمن، لوسین (۱۳۷۶ ش). جامعه، فرهنگ، ادبیات، مترجم: محمد جعفر پوپنده، تهران: نشر چشمه.
- گلدمن، لوسین (۱۳۷۷ ش). درآمدی بر جامعه شناسی ادبیات (مجموعه مقالات لوسین گلدمن)، مترجم و گرد آورنده: محمد جعفر پوپنده، تهران: انتشارات نقش جهان.
- گلدمن، لوسین (۱۳۸۲ ش). نقد تکوینی، ترجمه: محمدتقی غیائی، تهران: موسسه انتشارات نگاه.
- لوکاج، جورج (۱۳۸۲ ش). جان و صورت، مترجم: رضا رضایی، ناشر: انتشارات نشر ماهی.
- مراد، احمد السعید (۲۰۰۰ م). روایت طیور جریحه، القاهرة: دار عصیر الکتب للنشر والتوزیع.
- معروف، یحیی، خزلی، مسلم (۱۳۹۵ ش)؛ «تحلیل روانشناسانه رمان رفاق المذکر اثر نجیب محفوظ»، فصلنامه علمی - پژوهشی نقد ادب معاصر عربی، سال ششم، شماره سیزدهم پیاپی، صص ۲۳۵-۲۱۳.
- مونت گومری، مارتین (۱۳۷۳ ش). رئالیسم، مترجم: مصطفی خرقه پوش، مجله هنر، شماره ۲۷.
- میر صادقی، جمال (۱۳۸۶ ش). عناصر داستان نویسی، تهران: نشر سخن.

References

- Bi-Niaz, F. (2008) Introduction to Storytelling and Narrative Writing, Tehran: Afraz Publications. (In Persian)
- Ghanbari, Sh. (2019) Translation of the novel "Tayyar Jariheh" by Ahmad al-Saeed Murad, Master's thesis; Supervisor: Ali Sayadani, Advisor: Abdol-Ahad Ghaibi, Shahid Madani University of Azerbaijan. (In Persian)
- Goldman, L. (1993); Formative Criticism, Translated by: Mohammad Taqi Ghiasi, Tehran: Negah Publishing House. (In Persian)
- Goldman, L. (1996), The Christian Bourgeoisie and the Enlightenment by Lucien Goldman, translated by Shiva (Mansoureh) Kaviani, Tehran: Veterans Foundation Press, published by Fekr Rooz Publications. (In Persian)
- Goldman, L. (1998) An Introduction to the Sociology of Literature (Lucien Goldman Essay Collection) Translator and Compiled by: Mohammad Jafar Poyandeh, Tehran: Naqsh-e Jahan Publications. (In Persian)
- Goldman, L. (2007) Society, Culture, Literature Lucine Goldman, Translator: Mohammad Jafar Poyandeh, Tehran: Cheshme Publishing House. (In Persian)
- Kahnmoepour, Zhaleh. (2010) Sociological criticism and Lucine Goldman, Tehran: Scientific and Cultural Publications. (In Persian)
- Khamseh, Shervin & Shirzadeh, N. (2018) Sociological analysis of the novel "My share" based on the theories of "Lucine Goldman" Interpretation and analysis of Persian language and literature texts, Volume 10, No. 36. (In Persian)
- Lukacs, G. (1993) Soul and Face, Translated by: Reza Rezaei, Publisher: Mahi Publishing House. (In Persian)

- Marouf, Y., Khazali, M. (1996); "Psychological Analysis of the Novel Zoqaq al-Midaq by Najib Mahfouz", Scientific-Research Quarterly Journal of Contemporary Arabic Literature Criticism, Year 6, Issue 13, pp. 213-235. (In Persian)
- Mir Sadeghi, J. (1997) Elements of Fiction Writing, Tehran: Sokhan Publishing House. (In Persian)
- Montgomery, M (1994) Realism, Translated by: Mustafa Kherqeh-poosh, Art Magazine, Issue 27. (In Persian)
- Murad, A. (2000) Narrative of the Wounded Birds, Cairo: Dar Asir Al-Kutb for Publishing and Distribution. (In Arabic)
- Ranjbar, S. (2018) Comparative Study of the Chess Player by "Zweig" and His Eyes by "Bozorg Alavi" from the Perspective of Realism, Master's Thesis, Supervisor: Mohammad Hosein Haddadi, Faculty of Foreign Languages : University of Tehran. (In Persian)
- Shukri, F. (2007) Realism in Contemporary Fiction, Tehran: Negah Publications.
- Sotoudeh, H. (1999); Sociology in Persian Literature, Tehran: Avari Noor. (In Persian)
- Taslmi, A. (2011) Literary Criticism (Literary Theories and its Application in Persian Literature) Publications: Ketab Ame. (In Persian)

